

AVUI

Universitat Autònoma de Barcelona
Biblioteca d'Humanitats

11 d'agost del 1985

Edita: Premsa Catalana, S.A. Barcelona
Director: Jaume Serrats i Ollé

DEL DIUMENGE

Preu: 75 ptes.

Impressora: Gràfiques Industrials, S.A.
Consell de Cent, 425

José Agustín Goytisolo, en un país de marca

I TAMBÉ: ■ «L'amant», de Marguerite Duras ■ Un estudi sobre Pere Calders, a Anglaterra ■ El darrer llibre d'Antoni Tàpies ■ Miquel Barceló, un pintor centrifug ■ Articles de Miquel Martí i Pol, Joan Perucho, Ramon Pla i Arxé, Daniel Giralt-Mirale, Toni Turull, Pilar Parcerisas.

L'AVUI DEL JOVENT ■ Un conte de Joaquim Carbó ■ Llibres i discos, còmics, jocs i entreteniments.

EL DAVANTAL

ENTREVISTA

José Agustín Goytisolo, en un país de marca

Agustí Pons

És un d'aquells matins de xafogor total i una d'aquelles hores —les onze— en què moltes coses poden venir de gust, sempre que no exigeixin gaire esforç físic o intel·lectual. Obrir la cartera, treure i endegar el magnetòfon, el simple gest de seure i encendre un cigarret, tot pot esdevenir un exercici fatigant sota el pes d'un temperatura immòbil i arrauxada que s'ha ensenyorit de la petita habitació de l'estatge de Llibres del Mall, on Jose Agustín Goytisolo m'ha citat. Després, però, tot esdevindrà absolutament fàcil gràcies a la intel·ligència desinhibida del germà gran dels Goytisolo, al seu relativisme visceral que no li ha impedit ser el defensor de les causes difícils o perdudes, en una biografia on es barregen Espriu i Agostinho Neto, Cuba i el Taller Bofill, Joan Oliver i el Pare Altisent, Barcelona i els catalans, Algèria i els tuaregs.

On es parla de Carlemany i l'estratègia vietnamita

Pregunta. Crec que el mes de setembre vinent sortiran els tres primers llibres de la col·lecció «Marca hispanica» que tu, d'alguna manera, dirigeixes...

Resposta. Es tracta de vehicular la llengua oprimida, envaïda, a través de la llengua invasora. És com els vietnamites, que agafaven els fusells americans per donar-se a conèixer. No feien servir fones o fletxes, sinó que si podien utilitzar un fusell, molt millor. I això és el mateix. La història és com és, ens agradi o no ens agradi, però és evident que l'idioma a protegir a Catalunya és el català, per sobre de qualsevol altra consideració. Per sobre de «manifestos» o d'aquests mestres que han anat als tribunals i que, a més, naturalment, han perdut. Però a mi em sembla que més que un problema polític és tracta de reivindicacions laborals de persones que tenen mandra d'aprendre el català. El problema és el de la incomprensió jo no diria que de Madrid, sinó d'un sector determinat, dels qui encara enyoren l'Imperi i tota aquesta broma. I amb un agravament, i és que aquest plantejament conculca tots els principis de la lògica i de la Constitució espanyola. Si es parla que hi ha un Estat, i unes autonomies, que tenen unes cultures diferents, doncs molt bé. Un dels components culturals —no l'únic— és l'idioma. El més important dels tres idiomes que no són el castellà, és el català. La literatura catalana, per exemple, és més important que la lit-

Goytisolo dirigeix una nova col·lecció: «Marca hispanica»

eratura holandesa, danesa o suïssa. Per tant, el meu plantejament és que es tracta d'una qüestió d'ignorància, d'ignorància total. Ells haurien de pensar que, al cap i a la fi, no van ser tan bèsties com els Borbons francesos, que van passar el corró i no van deixar ni una cua. Desfer-se una mica dels seus atavismes i reflexionar sobre el que passa al seu voltant. I això sí que hi ha gent que ho pot entendre; són una minoria, però; després, hi ha la gent que no saben de què va; i, finalment, hi ha la clàssica gent amb mala bava. El problema no és tant d'atavisme com de sensibilitat. D'un a un els pots anar convençant, però, és clar, resulta poc eficaç. Aleshores se'm va acudir la idea d'aquesta col·lecció, «Marca hispanica», que és el nom primitiu de Catalunya abans que existissin els comtats i que inclou la franja costera que els romans anomenaven Hispania i que tenia per capital Tarragona. Surt a les cròniques de Suetoni i a tot arreu. És el nom que els romans donaven a allò que avui en diem els Països Catalans. Carlemany conquerí Girona i vol crear una barrera de gent, fidel, del mateix país nostre, una zona de contenció per tal que els sarraïns no tornin a pujar una altra vegada. Això és la Marca. Els problemes comencen amb una cosa molt rara: jo crec que la capitalitat

de Barcelona ha perjudicat bastant cert tipus de desenvolupament de la cultura catalana. Per exemple, mentre a València estava escrivint Ausiàs Marc en català, a Barcelona es feien els Jocs Florals en llemosí. I hom pot pensar que aquesta gent estaven grillats. Si la gent del carrer parlava en català, per què els Jocs Florals eren en llemosí? Doncs, perquè feia fi. Més endavant, una certa gent de Barcelona comença a parlar i escriure en castellà. Però això no passa a Tarragona, ni a Lleida ni a la Conca de Barberà. I ja no et parlo del franquisme. Perquè van començar a parlar en castellà gent que es deia Recolons i Boixarreu. Parlaven un castellà de gos. És a dir, aquí hi ha una cosa rara. Com que Barcelona és una ciutat que m'estimo molt, m'agrada saber les seves virtuts i coses boniques —que són moltes—, però també aquesta espècie de vici, d'esnobisme de certa part de les classes dominants. Després, hi ha tota la qüestió de la història, de les històries que, generalment, estan tretes dels cronistes de les successives Generalitats. Els remences, per citar un cas, són presentats com una mena de traïdors de Catalunya, quan eren el vuitanta per cent de la població. És clar que van demanar ajut al rei d'Aragó. Jo l'hauria demanat al dimoni! Perquè és clar si tu no podies sortir,

abandonar un mas sense que et tallessin el coll, ja m'explicaràs. La primera llibertat és la llibertat de moviments. Doncs bé, dels remences, a penes se'n parla, no hi ha cap plaça amb el seu nom, tot i que els remences van ser els primers serfs de la terra que, lluitant, van conquerir la llibertat.

On es parla de masoquistes i de les noies d'Artesa de Segre

P. També s'ha fet el mite de Rafael de Casanova, que al cap i a la fi, va morir fent de notari en temps de Felip V, i no el de Pau Claris...

R. Tot això forma part de la mitologia del segle passat. Mira, jo conec set timbalers com el del Bruc: a Itàlia, Suïssa, Àustria, la Unió Soviètica. I, en canvi, Agustina Saragossa i Domènec, dita Agustina d'Aragó, va néixer a Barcelona i va sortir d'aquí, als divuit o vint anys, feta una mossà, com a cantinera de batalló. I tampoc no té una plaça. La història de Catalunya és molt més bonica tal com va ser que com està reflectida en molts manuals. Al segle passat hi havia un cert tipus de personatge que funcionava en la mesura que formava part d'un poble dissortat, esclafat, que tenia els seus

mites: la Mare de Déu de Montserrat, Neopàtria, la batalla de Matabous, la història que s'anava inventant. I sempre dins la mentalitat de dir «ens han fotut». Però això és com la marxa nupcial entre el sàdic i el masoquista, que existeixen l'un en funció de l'altre. I això també explicaria la relació Madrid-centralisme amb Catalunya. El sàdic crea el masoquista i la història del masoquista és una història de desastres. És allò de desfeta en desfeta fins a la victòria final. Però, és clar, això no funciona; això no és veritat. Per exemple, el mite francès. Bona part de les desgràcies d'aquest país vénen de França, perquè sempre que hem confiat en aquella gent, ens han donat pel sac. Aleshores, dius, d'on surt tot això? I, és clar, penses que l'idioma que s'ensenyava a la gent una mica il·lustrada era el francès. Com a Sant Petersburg els segles XVIII i XIX. I, en canvi, en els pobles trobes coses molt divertides. Per Setmana Santa fan allò de matar jueus, però el dia de la Pilarica molts pobles de la part de Tarragona i Lleida celebren una festa impressionant: ballen la jota i diuen que és el dia de matar francesos. Matar francesos vol dir entrompar-se, fer rondes i xaranga. Aquella gent no té cap bon record dels francesos! Els seus avis els ho han explicat prou bé.

P. I l'idioma, quin paper fa en tot això?

R. El català és un idioma que m'entusiasma. Hi ha zones de Catalunya, també del País Valencià, però especialment de Lleida, que parlen un català preciós. Però no els vinguis amb «lurs» ni «quelcoms» ni amb «adhucs», perquè no saben què és. En canvi parlen el català amb una riquesa que et deixa aclaparat. La parla, per exemple, d'Artesa de Segre. Sents dues noies parlant pel carrer i t'hi casaries, amb totes dues! I, en canvi, després surt una nena per televisió i la trobes fluixa. Perquè potser la nena ha estudiat l'idioma, però li queda fred. Jo crec que la uniformitat de l'idioma pot ser bona; però perdre la varietat dins d'aquesta uniformitat és una autèntica pena. També la parla de la gent del delta de l'Ebre, que et diuen: «Sembles tonto, vostè», per cert, un país que està per descobrir. Jo estic a la Conca i faig excursions per tot arreu. Catalunya és un país fantàstic; la gent no ens n'adonem, tots plegats, que és un privilegi viure aquí. Això és un passadís, de gent que ha anat pujant i baixant, que s'ha anat integrant aquí. Quasi tots els noms de l'utilatge agrari vénen de l'àrab: sèquia, sènia, espardenyes.

P. Com lliguen totes aquestes consideracions amb la col·lecció de literatura «Marca hispanica»?

R. Jo havia traduït poemes catalans en una antologia; també havia traduït Salvador Espriu, Joan Vinyoli, Gabriel Ferrater, Pere Quart. Però pensava que tot plegat eren fragments. Fa tres o quatre anys vaig anar a una universitat que coneixia de feia temps —Notre Dame, a Indiana, als Estats Units— i em vaig adonar que l'antic departament d'espanyol havia esdevingut departament d'espanyol i de portuguès. Mes tard, vaig

comprovar que havia passat el mateix a la Universitat de Nova-York. Resulta que entre el govern portuguès i el govern brasiler subvencionaven una col·lecció de traduccions del portuguès al castellà, en edició bilingüe acarada, que va tenir un èxit absolut, tant als Estats Units, com a Anglaterra i a França. Es tracta de fer com la Fundació Bernat Metge, però a l'inrevés. La Bernat Metge serveix per a tenir traduïts els clàssics grecs i llatins al català. Doncs bé, «Marca hispanica» ha de servir per a exportar la literatura catalana a tot el món. Hi ha entre deu o dotze mil càtedres d'ensenyament del castellà repartides entre universitats, instituts, etc. La col·lecció intenta arribar a tota aquesta gent, i que la literatura catalana pugui ser estudiada amb tota normalitat. També volem que el ministeri de Cultura es muli i que estigui a tots els instituts de batxillerat i de formació professional de l'Estat espanyol.

On es relaciona Juan Ramón Jiménez amb Josep Carner

P. Quins són els primers títols que sortiran?

R. Les *Elegies de Bierville*, de Carles Riba, amb la traducció que va fer Alfons Costafreda —revisada i editada per mi; Toni Turull ha estat el responsable de l'edició de *Vacances pagades*, de Pere Quart, en traducció de José Batlló; Clara Janés ha fet la traducció de *Semblava de seda*, de Mercè Rodoreda, en una edició a cura de Marta Pessarrodona; també surt el *Tercer Cant de Mort* i el *Cant Espiritual*, d'Ausiàs Marc, en traducció de Joan Ramon Masoliver; també hi ha la traducció de *Mort de Dama*, de Llorenç Villalonga, feta per Vidal Alcover. El més de setembre presentem els tres primers volums; l'any vinent augmentaran el ritme de publicació fins arribar als cent que tindrà la col·lecció. Alguns autors —com Pere Quart, Carner o Espriu, per exemple— tindran traduïdes més d'una obra. Perquè no es tracta de fer una antologia de tots els temps, sinó una selecció dels cent títols que més puguin interessar la gent castellanolectora; és a dir, es tracta de seleccionar els cent títols més exportables. Jo mateix estic fent la traducció de *Nabí*. Carner té un equivalent a la literatura castellana, que és Juan Ramón Jiménez, que és el qui s'inventà el castellà poètic contemporani. Fins que no publicà la *Segunda Antología*, el 1920, tothom era modernista. A partir d'aquell moment, surt la dita generació poètica del 27, que li tenien una por tremenda, perquè, de fet, tots vivien d'ell. La poesia abans i després de Juan Ramón Jiménez és diferent. El mateix podríem dir de Josep Carner. La grandesa de Carner no ve donada només per la seva riquesa de lèxic, que és increïble —fa filigranes!—, sinó que és el qui canvia tota una tradició, la posa al dia, la fa contemporània i comparable al que es feia a França, a Itàlia. Després, en

El català és un idioma que m'entusiasma

la postguerra, va tenir la mala sort de venir a Barcelona i que no li fessin cas. I aquest paper de Carner en la poesia, en prosa el fa Josep Pla, malgrat que pugui agradar o no a la gent, perquè és un home que concitava odis i amors.

P. Tu ja fa molts anys que et dediques a traduir poetes catalans al castellà...

R. Vaig començar fent traduccions esparses de Carles Riba a la revista «Insula». Vaig haver de deixar d'estudiar a Barcelona i vaig traslladar-me a Madrid. Com que m'avorria i havia connectat amb la gent de «Insula» feia traduccions. Però la primera cosa sistemàtica que vaig publicar va ser la traducció de *La pell de brau*, de Salvador Espriu, a Ruedo Ibérico, un any després de la seva publicació a Catalunya, el 1961, crec recordar. Del llibre original català se'n féu a Barcelona un tiratge molt reduït, d'uns cinc-cents exemplars. El llibre em va impressionar i em vaig decidir a traduir-lo, amb l'ajut del mateix Espriu, que era molt meticulós en totes les coses. Un cop feta la traducció, la vaig presentar a censura i van sortir els problemes. Jo vaig dir que com podien sortir problemes si l'original havia estat publicat sense traves. I el cap de la censura em va respondre: «Poca broma. El original es el original; pero esto está en castellano y se entiende todo. Y usted lo sabe. O sea que esto

no sale». I aleshores, els de Ruedo Ibérico van fer aquell llibre preciós, amb una portada de Tàpies i pròleg de Maria Aurèlia Capmany. Després, l'any 1966 vaig publicar un volum que es deia *Poetas catalanes contemporaneos* i que recull vint poemes de deu poetes que m'agradaven a mi. Començava amb Carner i acabava amb Ferrater, que en aquella època només havia publicat un llibre. Em va ser molt criticat el fet que inclogués Ferrater i Vinyoli, dos poetes que avui dia estan mitificats, però que aleshores no coneixia gairebé ningú. Hi havia poemes de Carner, Riba, Foix, Salvat-Papasseit, Marià Manent, Pere Quart, Espriu, Roselló-Pòrcel, Ferrater i Vinyoli. També he publicat una antologia de poemes de Vinyoli i n'estic preparant una d'Albert Manent.

On s'explica com Joan Oliver surt de quatre grapes i altres nimieses

Ara, José Agustín Goytisolo —que ha publicat més d'una desena de llibres de poesia— prepara *El rey mendigo*.

R. La idea del títol me la va donar un tuareg que vaig conèixer a Tamanrasset, quan jo treballava en el Taller d'Arquitectura. A aquest

tuareg, no li faltava de res. Però, situat en unes fronteres que no eren les seves, en una civilització que no era la seva, se sentia un rei captaire. Ell m'ho va dir així mateix. I jo vaig pensar que tots ho erem una mica, de reis i de captaires.

Però José Agustín Goytisolo no ha viatjat només per Algèria. Coneix bona part dels països dits de l'Est, d'Àfrica, de l'Àsia i, sobretot, Sud-mèrica. Ja són coneguts el llaços dels Goytisolo amb Cuba. L'afer Padilla —«Padilla va enganyar tothom», diu— va fer que José Agustín Goytisolo estés deu anys sense poder-hi anar. L'any passat, com a jurat del premi de la Casa de las Américas, hi va poder tornar per segona vegada després del 1971. Abans hi havia estat sis o set vegades més. Ell n'està content, d'haver-hi pogut tornar i en això discrepa del seu germà Joan, que no ha amagat les seves crítiques al govern de Fidel Castro. José Agustín recorda l'equivocació dels intel·lectuals europeus que no volien trepitjar Espanya mentre durés la dictadura de Franco. «Als llocs cal anar-hi i intentar comprendre les coses des de dins». Parla també d'Agostinho Neto, el poeta i primer cap d'Estat d'Angola, el qual va publicar i traduir. És mostra extremadament crític envers les posicions nord-americans respecte a Centramèrica i Sud-amèrica

També recorda divertit la figura de Pere Quart, tot explicant que fa uns anys, concretament el 1959, els dos prohoms van ser guardonats amb un premi instituït a València, amb motiu del cinquè centenari d'Ausiàs Marc. Cobrat ja el xec corresponent —una quantitat no gens menyspreable en aquella època— i a la meitat de l'acte acadèmic presidit per senyors vestits amb «camisa azul», en Pere Quart, tip de la comèdia, va iniciar una discreta retirada per sota la taula, de quatre grapes, que va ser seguida per José Agustín Goytisolo fins arribar a la porta i emprendre ràpida fugida cap a Barcelona.

Encara tot baixant l'escala amb mi, per anar a fer una darrera cervesa al bar del costat, en José Agustín s'exalta tot parlant de les seves estades a la Conca de Barberà, de les seves discussions teològiques amb el monjo de Poblet Agustí Altisent sobre l'existència o no de l'infern i acaba per confessar-me la seva desconfiança envers els dogmatismes de qualsevol mena. Esperit experimentat, que sembla que està de tornada de qualsevol sorpresa possible —ha assistit al naixement, creixement i mort de grans espectacles ideològics que prometen la pedra filosofal contemporània—, manté en els ulls i el posat una espurna d'ingènua trapelleria. Sembla que és una posició intel·ligent per a poder gaudir de la vida.